

Evropská
komise

Shrnutí Eurydice

Klíčové údaje
o vzdělávání a péči v raném dětství v Evropě

Vzdělávání a
odborná
příprava

Shrnutí Eurydice

Klíčové údaje o vzdělávání a péči v raném dětství v Evropě

2019

Toto shrnutí poukazuje na některá hlavní zjištění, která jsou obsažena ve druhém vydání zprávy Eurydice „Klíčové údaje o vzdělávání a péči v raném dětství v Evropě“.

Po krátkém úvodu, věnovaném kontextu evropské politiky vzdělávání a péče v raném dětství, shrnutí popisuje hlavní politická opatření zajišťující přístup ke službám, konkrétně uvádí, které země zaručují místo v systému vzdělávání a péče a od jakého věku. Shrnutí ukazuje, kde jsou služby dostupné zdarma a ve kterých zemích rodiče hradí nejvyšší poplatky. Zabývá se rovněž dostupností a právní úpravou péče o děti v domácnosti poskytovatele napříč Evropou.

S cílem poskytnout přehled o kvalitě vzdělávání a péče v raném dětství obsahuje tento dokument informace o řízení, požadavcích na kvalifikaci pracovníků a o vzdělávacím obsahu. Věnuje pozornost také různým způsobům, jak země sledují kvalitu vzdělávání a péče v raném dětství, a opatřením umožňujícím bezproblémový přechod do primárního vzdělávání.

Citace publikace:

Evropská komise/EACEA/Eurydice, 2019. Shrnutí Eurydice: *Klíčové údaje o vzdělávání a péči v raném dětství v Evropě*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie.

Autoři EACEA

Akvilė Motiejūnaitė-Schulmeister (koordinace),
Marie-Pascale Balcon a
Isabelle De Coster

Obálka a grafická úprava

Patrice Brel

Redakce českého překladu

Petra Prchlíková, Andrea Turynová

Kontakt

Aikaterini Xethali
Komunikace a publikace
EACEA-EURYDICE@ec.europa.eu

ISBN 978-92-9484-331-9

doi:10.2797/79186

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2019

© Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2019

© Dům zahraniční spolupráce, 2021

HLAVNÍ BODY

- Primární vzdělávání začíná pro většinu dětí v Evropě ve věku kolem 6 let. V Evropské unii v současnosti žije 31 milionů dětí, které tohoto věku zatím nedosáhly a jsou tak potenciálními uživateli služeb „vzdělávání a péče v raném dětství“ (*early childhood education and care – ECEC*). V mnoha evropských zemích však dosud není zajištěn univerzální přístup k těmto službám ani jejich vysoká kvalita.
- Druhy služeb vzdělávání a péče v raném dětství a jejich kvalita se často liší podle věku dítěte. V zemích střední a jižní Evropy se ve věku kolem 3 let většina dětí musí vyrovnat se změnami při přechodu ze zařízení pečovatelského typu do preprimárních škol, zaměřených více na vzdělávání. Tradiční hranice mezi péčí o děti a preprimárním vzděláváním se nicméně stírají, neboť řada zemí zavádí vzdělávací pokyny (programy) či kurikula i pro mladší děti.
- Kvalitní vzdělávání a péče pro děti mladší 3 let dosud není v mnoha zemích dostupné. Jasný vzdělávací obsah pro všechny děti, zprostředkovaný vysoce kvalifikovanými pracovníky a podpořený jednotnou politikou, nalezneme především v severovýchodních, pobaltských a balkánských zemích. Tyto země poskytují integrované služby vzdělávání a péče pro všechny děti ve věku před zahájením primárního vzdělávání. Některým z nich se nicméně nedaří zaručit přístup pro všechny děti a mají nízkou míru účasti.
- Dostupnost vzdělávání a péče pro děti mladší 3 let je nízká. Účastní se jej v průměru pouze 34 %, neboli 5 milionů dětí v uvedeném věku. Pouze sedm členských států EU (Dánsko, Německo, Estonsko, Lotyšsko, Slovinsko, Finsko a Švédsko) a Norsko zaručují místo ve veřejně financovaném zařízení pro každé dítě od nejtělejšího věku (6 až 18 měsíců).
- Většina rodin v Evropě musí za vzdělávání a péči pro děti mladší 3 let hradit poplatky. Průměrné měsíční poplatky jsou nejvyšší v Irsku, Nizozemsku, Spojeném království a Švýcarsku.
- Pro starší děti je vzdělávání a péče podstatně dostupnější, a to i finančně. Téměř v polovině evropských zemí mají děti zaručeno místo v systému vzdělávání a péče od věku 3 let (často bezplatně). V rostoucím počtu zemí je docházka v posledním roce (letech) vzdělávání a péče v raném dětství povinná.
- Požadavky na kvalifikaci pracovníků jsou obvykle u mladších dětí nižší než u starších. Většina vzdělávacích systémů umožňuje zaměstnávání asistentů bez počáteční kvalifikace v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství. Pouze v pěti vzdělávacích systémech byla zavedena povinnost dalšího profesního rozvoje pro všechny pracovníky ve vzdělávání a péči v raném dětství (Lucembursko, Rumunsko, Slovinsko, Spojené království (Skotsko) a Srbsko).
- Zásadní součástí zajišťování kvality je dodržování strukturálních norem a standardů spolu s hodnocením procesu učení a každodenních interakcí v zařízeních. Kvalita jak z hlediska struktury, tak procesu se však vyhodnocuje pouze v menšině evropských zemí. Během hodnocení jsou také jen málokdy zohledňovány názory dětí.

KONTEXT EVROPSKÉ POLITIKY

Vzdělávání a péče v raném dětství, tedy fáze předcházející primárnímu vzdělávání, se stává zásadní součástí evropské vzdělávací politiky. Průběžná zpráva o provádění strategického rámce evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy (ET 2020) došla k závěru, že „dnešní potřeba flexibility a prostupnosti mezi znalostmi získanými učením vyžaduje jednotnou politiku od vzdělávání a péče v raném dětství a školního vzdělávání až po vysokoškolské vzdělávání, odborné vzdělávání a přípravu a vzdělávání dospělých“ (1). Vzhledem k tomu, že první roky jsou určující pro celý život každého člověka, vytvářejí vzdělávání a péče v raném dětství základ pro úspěšné celoživotní učení.

Vedoucí představitelé EU nedávno zařadili vzdělávání a péči v raném dětství mezi ústřední sociální práva evropských občanů. Jedna z 20 klíčových zásad evropského pilíře sociálních práv stanoví, že „děti mají právo na finančně dostupné a kvalitní vzdělávání a péči v raném dětství“ (2). Kromě toho zdůrazňuje, že „děti ze znevýhodněného prostředí mají právo na zvláštní opatření pro zvýšení rovných příležitostí“. Výzva požadující směřování k evropskému prostoru vzdělávání do roku 2025 nicméně připouští, že existují nedostatky týkající se přístupu ke vzdělávání a péči v raném dětství, jeho kvality a finanční dostupnosti (3).

Doporučení Rady o vysoce kvalitních systémech předškolního vzdělávání a péče, přijaté v květnu 2019 (4), poukazuje na možné kroky, které mohou členské státy k dosažení uvedených cílů učinit. Podporuje tak Rámec EU pro kvalitní vzdělávání a péči v raném dětství, předložený coby návrh odborníků z různých evropských zemí v roce 2014 (5). Uvedené doporučení vytváří koncepci kvality vzdělávání a péče v raném dětství v pěti hlavních rovinách: přístup; pracovníci; kurikulum; sledování a hodnocení; řízení a financování.

V Evropě mají děti právo na vzdělávání a péči v raném dětství.

(1) COM(2015)0408 final.

(2) Interinstitucionální vyhlášení evropského pilíře sociálních práv (Úř. věst. C 428, 13. 12. 2017, s. 10–15). Podepsáno Evropským parlamentem, Radou a Komisí dne 17. listopadu 2017 v Göteborgu, Švédsko.

(3) COM(2017)0673 final.

(4) Doporučení Rady ze dne 22. května 2019 o vysoce kvalitních systémech předškolního vzdělávání a péče (Úřední věstník C 189, 5. 6. 2019, s. 4–14). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32019H0605\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32019H0605(01))

(5) Vypracováno tematickou pracovní skupinou pro vzdělávání a péči v raném dětství pod záštitou Evropské komise.

O ZPRÁVĚ EURYDICE

Druhé vydání *Klíčových údajů o vzdělávání a péči v raném dětství v Evropě* má za cíl podat přehled stávajících přístupů v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství v jednotlivých evropských zemích, a přispět tak k rozvoji evropské politiky. Sestává z pěti kapitol, které odpovídají pěti dimenzím Evropského rámce pro kvalitu vzdělávání a péče v raném dětství: řízení, přístup, pracovníci, vzdělávací pokyny (programy) a rovněž sledování a hodnocení. Souhrnné tabulky zachycující situaci v jednotlivých zemích věnované různým aspektům vzdělávání a péče v raném dětství mají rovněž podpořit akademický výzkum v této oblasti, a tím rozšířit naše znalosti o službách poskytovaných v Evropě malým dětem a jejich rodinám.

Definice vzdělávání a péče v raném dětství

Služby, které spadají do národního regulačního rámce, tzn. musí splňovat určitý soubor pravidel, odpovídat určitým minimálním standardům a/nebo projít akreditačním řízením, určené dětem od narození do věku povinného primárního vzdělávání. Patří sem:

- veřejný, soukromý i neziskový sektor;
- služby v zařízení i v domácnosti poskytovatele.

Většina evropských zemí poskytuje v raném dětství odlišné služby vzdělávání a péče pro děti mladší 3 let a pro děti starší.

V mnoha evropských zemích je struktura služeb vzdělávání a péče v raném dětství vymezena podle věku dětí. K přechodu z první do druhé fáze obvykle dochází kolem 3. roku věku dítěte. S ohledem na rozdíly v právní úpravě se (ve zprávě) často rozlišuje zařízení pro děti „do 3 let“ a pro děti „starší 3 let“. Je přitom důležité mít na paměti, že v některých zemích může přechod z první fáze do druhé nastat už ve věku 2,5 roku nebo až ve 4 letech ⁽⁶⁾.

Zpráva je rozdělena do dvou částí: (1) mezinárodní srovnání a (2) informační přehledy národních systémů. Toto shrnutí uvádí hlavní zjištění, která vyplývají ze srovnávací analýzy. Informační přehledy národních systémů na konci úplného znění zprávy poskytují ucelený přehled klíčových aspektů systému vzdělávání a péče v raném dětství za každou zemi. Obsahují vizuální znázornění hlavních prvků struktury vzdělávání a péče v raném dětství v podobě diagramu, popis hlavních typů vzdělávání a péče, míry účasti, obsah vzdělávacích pokynů (programů) a rovněž shrnutí aktuálních reforem.

Zpráva zahrnuje 38 evropských zemí (resp. 43 vzdělávacích systémů), které se účastní evropského programu Erasmus+*. Jedná se o 28 členských států EU* spolu s Albánií, Bosnou a Hercegovinou, Švýcarskem, Islandem, Lichtenštejnskem, Černou Horou, Severní Makedonií, Norskem, Srbskem a Tureckem.

Pro více informací o metodologii a analýzách viz úplné znění zprávy, které je dostupné na: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/key-data-early-childhood-education-and-care-europe-%E2%80%93-2019-edition_en

⁽⁶⁾ Přechod z první do druhé fáze ve 2,5 letech věku nastává v Belgii (Francouzské i Vlámské společenství) a ve 4 letech v Řecku, Nizozemsku, Švýcarsku a Lichtenštejnsku.

* V době vzniku studie. (pozn. čes. red.)

PŘÍSTUP KE VZDĚLÁVÁNÍ A PÉČI

Záruka místa: dva způsoby, jak zajistit právo na vzdělávání a péči v raném dětství

V Evropě v současnosti existují dvě cesty k zajištění univerzálního přístupu ke vzdělávání a péči v raném dětství. Některé země poskytují právní nárok na místo v systému vzdělávání a péče, v jiných je zavedeno povinné vzdělávání a péče. Oba postupy ukládají orgánům veřejné správy zaručit místa v systému vzdělávání a péče v raném dětství. Existují mezi nimi však některé zásadní odlišnosti. Právní nárok znamená, že dítě má na vzdělávání a péči v raném dětství právo, pokud je vzdělávání a péče povinné, má dítě zákonnou povinnost se jej účastnit. Podstata záruky místa se tedy liší. Na základě právního nároku musí orgány veřejné správy zajistit místo pro každé dítě v příslušném věku, jehož rodiče o ně zažádají. Naproti tomu v zemích s povinným vzděláváním a péčí musí orgány veřejné správy garantovat dostatečný počet míst pro všechny děti ve věkovém rozmezí, na něž se vztahuje zákonná povinnost.

V Evropě panují značné rozdíly v tom, od jakého věku mají děti místo v systému vzdělávání a péči v raném dětství zaručeno (viz obr. 1). Pouze sedm členských států EU (Dánsko, Německo, Estonsko, Lotyšsko, Slovinsko, Finsko a Švédsko) a Norsko zaručují místo v systému vzdělávání a péči pro každé dítě už od raného věku (6–18 měsíců), často ihned po skončení dovolené na péči o dítě. Ve třech belgických společenstvích, v Česku, Španělsku, Francii, Lucembursku, Maďarsku, Polsku a Spojeném království (v Anglii, Walesu a Skotsku) je místo v systému vzdělávání a péče dotovaném z veřejných financí garantováno od 3 let nebo o něco dříve. Přibližně čtvrtina evropských vzdělávacích systémů poskytuje záruku místa od věku 4, 5 nebo 6 let na poslední 1–2 roky vzdělávání a péče v raném dětství. Smyslem takového ustanovení je často výslovně příprava na primární vzdělávání, a proto bývá docházka povinná.

Většina evropských zemí zajišťuje 20–29 hodin vzdělávání a péče týdně. Týdenní doba provozu je často sladěna s dobou provozu primárních škol a odráží vzdělávací zaměření těchto zařízení. Zaručená doba provozu pokrývající celý pracovní týden rodičů je dostupná pouze v několika zemích (Česko, Dánsko, Estonsko, Slovinsko a Norsko).

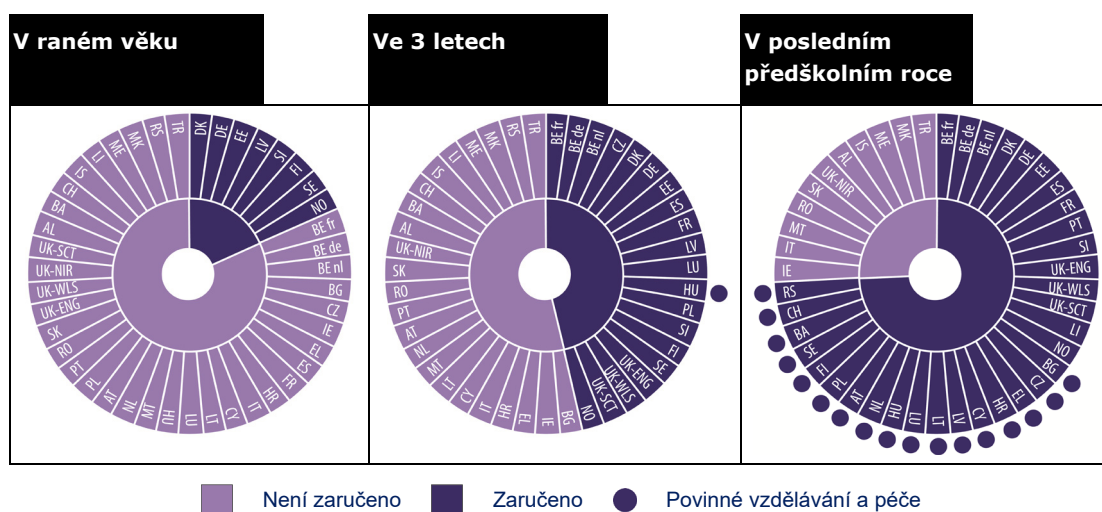
Čtvrtina evropských vzdělávacích systémů nemá žádný právní rámec, který by zaručoval místo v systému vzdělávání a péči v raném dětství. Některé z nich přesto vykazují vysokou míru účasti ve vzdělávání a péči v raném dětství, a to obvykle od věku, kdy se tato oblast stává součástí vzdělávacího systému. Je tomu tak například od 3 let na Maltě a ve Spojeném království (Severní Irsko) a od 4 let v Nizozemsku. Na Islandu je vzdělávání a péče široce dostupné od 2 let. Ovšem ve Francouzském společenství Belgie, Itálii, Rumunsku, na Slovensku, v Černé Hoře a Turecku během posledního roku před zahájením primárního vzdělávání podle odhadů poptávka převyšuje nabídku.

V mnohých evropských zemích bylo v nedávné době právo na vzdělávání a péči v raném dětství rozšířeno. Pět zemí (Česko, Chorvatsko, Litva, Finsko a Švédsko) během posledních pěti let zavedlo povinné vzdělávání a péči po dobu jednoho roku před zahájením primárního vzdělávání. V Řecku bylo prodlouženo období povinné docházky z 1 roku na 2, v Maďarsku pak ze 2 let na 3 roky. Vedle toho byl v Česku, Polsku a Portugalsku zaveden či rozšířen právní nárok na vzdělávání a péči v raném dětství.

Pouze osm evropských zemí (DK, DE, EE, LV, SI, FI, SE a NO) zaručuje místo ve veřejně financovaném zařízení pro každé dítě od nejútlejšího věku (6–18 měsíců).

Mnohé evropské země zavádějí povinné vzdělávání a péči před zahájením primárního vzdělávání.

Obr. 1: Záruka místa v systému vzdělávání a péče v raném dětství, 2018/2019

Zdroj: Eurydice.

Vysvětlivka:

Pro více informací a konkrétní poznámky k jednotlivým zemím viz obr. B1 a B3 v úplném znění zprávy.

Finanční dostupnost: vzdělávání a péče jsou rodinám předškolních dětí stále častěji nabízeny bezplatně

Za vzdělávání a péči pro nejmladší děti musí většina rodin v Evropě hradit poplatky. Dostupnost bezplatného vzdělávání a péče se výrazně zvyšuje od 3 let věku a tento trend pokračuje s každým dalším rokem, přičemž v posledním roce před zahájením povinného primárního vzdělávání je vzdělávání a péče dostupné zdarma takřka v celé Evropě.

Průměrné měsíční poplatky jsou nejvyšší v IE, NL, UK a CH.

Aby byl zajištěn přístup ke vzdělávání a péči v raném dětství, musí být bezplatnost doprovázena zárukou místa. Bez podpůrného legislativního rámce zajišťujícího právo na vzdělávání a péči v raném dětství může být bezplatné poskytování omezené a může znamenat dlouhé čekací listiny se složitými pravidly pořadí. Pouze jediná evropská země, Lotyšsko, v současnosti zaručuje bezplatné místo pro každé dítě už od 1,5 roku. Ve zbývajících zemích musí rodiče za vzdělávání a péči v prvních letech platit. Průměrné měsíční poplatky jsou nejvyšší v Irsku, Nizozemsku, Spojeném království a Švýcarsku. Například v Irsku dosahují průměrné měsíční poplatky výše 771 EUR. Uvedené země spoléhají při poskytování vzdělávání a péče pro děti mladší 3 let na tržní mechanismy, byť i zde mohou být k dispozici příspěvky pro nejvíce znevýhodněné skupiny.

Většina zemí má zavedeny postupy, které nabízejí přednostní přijetí a snížené poplatky pro zranitelné děti a rodiny. Jejich nejčastější cílovou skupinou jsou děti žijící v chudobě. Široce rozšířeným kritériem je příjem rodiny, mnohdy v kombinaci s jejím složením. Podle samostatného kritéria, které se nicméně s chudobou obvykle vyskytuje souběžně, jsou opatření často cílena na děti rodičů samoživitelů.

Flexibilitu služeb péče o děti zajišťuje v některých zemích péče o děti v domácnosti poskytovatele

Souběžně se vzděláváním a péčí v raném dětství poskytovanou v zařízeních (*centre-based provision*) je ve většině evropských zemí nabízena také péče o děti v domácnosti poskytovatele (*home-based provision*). Pečovatelé typicky poskytují péči u sebe doma, dětem před 3. rokem věku, ale i mladším. Obvykle se starají o 4 až 5 dětí tohoto věku.

Pouze v několika málo evropských zemích zajišťují tito pečovatelé významnější podíl služeb vzdělávání a péče v raném dětství. Francie je jedinou evropskou zemí, kde je více malých dětí svěřeno pečovatelům než zařízením (*crèches*). V osmi zemích (Belgie, Dánsko, Německo, Nizozemsko, Finsko, Spojené království, Švýcarsko a Island) se pečovatelé starají o významnou část dětí mladších 3 let (7), zařízení však převažují.

Služba vzdělávání a péče v raném dětství uskutečňovaná v domácnosti poskytovatele je typicky zaměřena více na péči o děti než na vzdělávání. Obvykle spadá do působnosti orgánů odpovědných za rodinu, děti a sociální služby. Patnáct vzdělávacích systémů nestanoví pro tyto služby žádné vzdělávací pokyny (programy).

INTEGROVANÝ PŘÍSTUP: CESTA K VYSOCE KVALITNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ A PÉČI V RANÉM DĚTSTVÍ

Vzdělávání a péče v raném dětství, poskytované dětem před zahájením povinného primárního vzdělávání, má dva aspekty:

- péče (o děti): služby zaměřené především na zajištění bezpečnosti dětí a péče o ně, aby rodiče mohli pracovat
- rané vzdělávání: služby s cílenou vzdělávací složkou, které mají podporovat vývoj dětí a připravit je na primární vzdělávání

V minulosti byla péče hlavním zaměřením u mladších dětí, zatímco rané vzdělávání se typicky týkalo starších dětí v ročnících před zahájením primárního vzdělávání. V současnosti se dostává do popředí integrovaný přístup – „vzdělávání a péče v raném dětství“. Na základě fakt, že integrovaný přístup zdá se nabízí lepší příležitosti jak pro řízení a plánování zdrojů, tak pro výsledky dětí z hlediska jejich holistického vývoje (Kaga, Bennett a Moss, 2010; Evropská komise, 2013), evropské země své strategie a opatření v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství stále více propojují. Obr. 2 znázorňuje hlavní dimenze přístupů ve vzdělávání a péče v raném dětství směřující k integrovanému systému od narození po zahájení primárního vzdělávání.

Obr. 2: Dimenze integrace přístupů v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství

KDE			
Prostředí	JAK		
Jedno prostředí až do zahájení primárního vzdělávání	Ministerstvo	KDO	
	Jednotné řízení v působnosti jednoho orgánu	Pracovníci	CO
		Vysoce kvalifikovaní odborníci pro děti mladší i starší 3 let	Kurikulum
			Vzdělávací aktivity po celé období vzdělávání a péče v raném dětství

Pro děti i rodiče je další výhodou rovněž možnost vyhnout se přechodu mezi různými prostředími vzdělávání a péče v raném dětství.

(7) Relativní významnost péče v domácnosti poskytovatele vychází z národních statistik a z odhadů odborníků. Jsou-li dostupné údaje, podíl péče v domácnosti poskytovatele se považuje za významný, pokud představuje alespoň 10 % z celkového počtu míst v systému vzdělávání a péči v raném dětství.

Organizace zařízení: společné, nebo oddělené prostředí

Z pohledu dítěte je místo, kde se účastní vzdělávání a péče v raném dětství, ústředním bodem vytváření vazeb a stability. Přestup z jednoho typu zařízení do jiného je zásadním přechodovým obdobím pro děti i jejich rodiny, neboť s sebou často nese změny ve složení/velikosti skupiny, jiné pracovníky, nová pravidla a odlišné druhy činností. Pro děti je proto nezbytná adaptační doba. Z uvedených důvodů je struktura zařízení klíčovým rozlišujícím faktorem, hovoříme-li v této zprávě o integraci systémů vzdělávání a péče v raném dětství⁽⁸⁾.

V Evropě jsou systémy vzdělávání a péče v raném dětství organizovány dvěma hlavními způsoby:

1. **Oddělená zařízení** pro mladší a pro starší děti, přičemž k přechodu dochází obvykle kolem 3. roku věku. Zařízení pro děti mladší 3 let se typicky zaměřují na péči, kdežto preprimární školy pro starší děti akcentují vzdělávací cíle.
2. **Společná zařízení** pro všechny věkové skupiny až do zahájení primárního vzdělávání. Ve společných zařízeních tvoří péče i rané vzdělávání nedílnou součást činnosti.

Ve většině evropských zemí je vzdělávání a péče v raném dětství poskytováno ve dvou samostatných typech zařízení podle věku dětí (viz obr. 3). Méně než jedna třetina analyzovaných evropských zemí má pouze společná zařízení. Systém založený na společných zařízeních funguje především v severských a rovněž v několika pobaltských a balkánských zemích⁽⁹⁾. Ve čtvrtině evropských zemí jsou k dispozici jak oddělená, tak společná zařízení.

Ve třech čtvrtinách evropských vzdělávacích systémů tedy děti musí absolvovat přechod do nového zařízení, což současně znamená překročení strukturální hranice v systému vzdělávání a péče v raném dětství. Doporučení nejvyšších (centrálních) orgánů, jak by tento přestup měl probíhat, jsou vydávána jen vzácně; ustanovena jsou pouze v 10 vzdělávacích systémech, konkrétně v Belgii (ve Francouzském a Vlámském společenství), Česku, Dánsku, Španělsku, Francii, Maďarsku, na Maltě, v Nizozemsku a Portugalsku.

Řízení: model založený na jednom, nebo dvou orgánech

Organizace vzdělávání a péče v raném dětství a pravidla, která se na ně vztahují, do velké míry závisejí na pojetí řízení této oblasti. Pokud je odpovědnost za celé vzdělávání a péči v raném dětství svěřena jedinému ministerstvu nebo nejvyššímu orgánu, může to napomoci k prosazování jednotné politiky a zajištění kvalitnějších služeb (Kaga, Bennett a Moss, 2010). Tento model založený na jednom orgánu je zaveden ve většině evropských vzdělávacích systémů (viz obr. 3). Není překvapivé, že všechny země se společnými zařízeními využívají také tento integrovaný systém řízení. V těchto zemích nese odpovědnost za vzdělávání a péči v raném dětství ministerstvo školství.

V zemích se zařízeními rozdělenými podle věku většinou převažuje model založený na dvou orgánech. Odpovědnost za vzdělávání a péči v raném dětství je tak rozdělena mezi dvě různá ministerstva (nebo dva nejvyšší orgány). Ministerstvo školství nebo jiný nejvyšší orgán pro oblast vzdělávání odpovídá za preprimární vzdělávání dětí ve věku 3 let a starších, zatímco poskytování péče o děti do 3 let spadá do působnosti jiného

Odpovědnost za vzdělávání a péči v raném dětství je v polovině vzdělávacích systémů rozdělena mezi dvě různá ministerstva.

⁽⁸⁾ Tento přístup používá také Evropská komise a Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání (IEA, 2016).

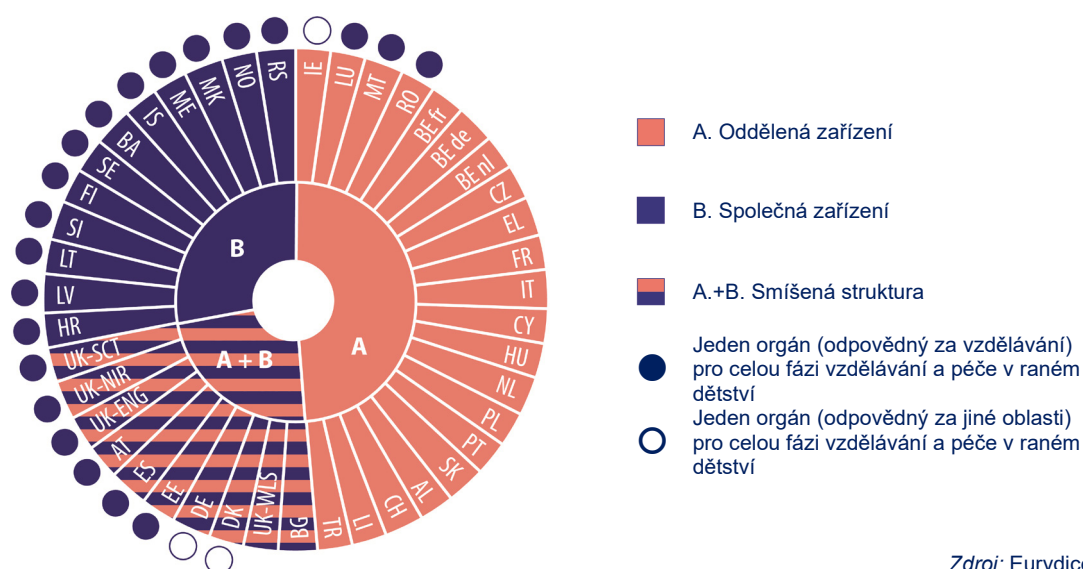
⁽⁹⁾ V Chorvatsku, Lotyšsku, Litvě, Slovinsku, Finsku, Švédsku, Bodně a Hercegovině, na Islandu, v Černé Hoře, Severní Makedonii, Norsku a Srbsku.

ministerstva nebo orgánu veřejné správy, obvykle toho, který se zabývá dětmi nebo rodinnými záležitostmi. Země se společnými i oddělenými zařízeními (tj. se smíšenou strukturou) mají obvykle zaveden spíše model založený na jednom orgánu s integrovaným řízením.

Existuje několik výjimek: Irsko, Lucembursko, Malta a Rumunsko mají oddělená zařízení pro různé věkové skupiny, ale řízení veškerého vzdělávání a péče v raném dětství spadá do působnosti jednoho orgánu. V Lucembursku a na Maltě byla odpovědnost za služby pro mladší děti nedávno (v roce 2012, resp. 2017) přenesena na ministerstvo školství, aby byla zajištěna jednotnější politika. Ve fázi přesunu odpovědnosti za vzdělávání a péči v raném dětství na ministerstvo školství se nachází také Itálie, hlavními regulačními orgány pro služby určené dětem mladším 3 let nicméně zůstávají regiony.

Ve většině zemí s integrovaným řízením mají kontrolu nad vzděláváním a péčí v raném dětství orgány odpovědné za vzdělávání. Dánsko, Německo a Irsko jsou jedinými zeměmi, kde celou fází vzdělávání a péče v raném dětství řídí jiné orgány, odpovědné za služby pro děti nebo rodinné záležitosti.

Obr. 3: Struktura zařízení a jejich řízení, 2018/2019

Zdroj: Eurydice.

Vysvětlivka:

Pro více informací a konkrétní poznámky k jednotlivým zemím viz obr. A2 a A4 v úplném znění zprávy.

Vysoce kvalifikovaní pracovníci v celé fázi vzdělávání a péče v raném dětství

Pracovníci v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství podporují vývoj dětí, zajišťují jejich zdraví a pohodu a provádějí je každodenním režimem a činnostmi. To, jaké zkušenosti děti získají, do velké míry závisí na lidech, kteří se o ně starají. Vysoce kvalifikovaní pracovníci – s bakalářským nebo vyšším vzděláním – budou s větší pravděpodobností používat vhodné pedagogické přístupy, vytvářet prostředí podnětné pro učení a poskytovat kvalitní péči a podporu. Vysoké minimální vstupní požadavky pro pracovníky v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství jsou rovněž důležité pro posílení postavení a zvýšení mezd profesionálů, kteří plní tak zásadní úlohu.

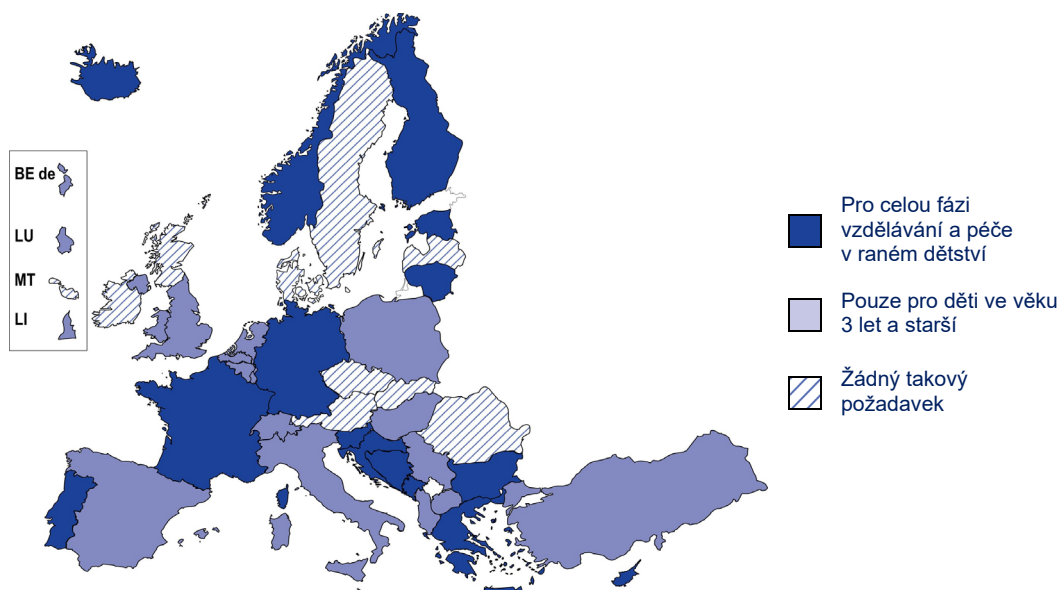
Požadavky na kvalifikaci pracovníků jsou obvykle nižší v případě mladších dětí než starších.

Nicméně, jak je patrné z obr. 4, pouze třetina evropských vzdělávacích systémů vyžaduje, aby alespoň jeden z členů týmu pečujícího o skupinu dětí ve věku měl vysokoškolské vzdělání⁽¹⁰⁾.

V další třetině vzdělávacích systémů je vysoká úroveň kvalifikace nezbytnou ve druhé fázi vzdělávání a péče v raném dětství (tj. před zahájením vzdělávání), nikoliv však ve fázi první (péče o děti nebo rozvoj v raném dětství)⁽¹¹⁾. Osm vzdělávacích systémů má nižší požadavky na kvalifikaci: Lotyšsko, Malta, Rakousko, Rumunsko, Slovensko a Spojené království. V Dánsku a Švédsku⁽¹²⁾ neexistují pro tuto problematiku žádné předepsané nejvyšší úrovně.

V mnoha zemích není od asistentů v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství vyžadována počáteční kvalifikace související s jejich profesí.

Obr. 4: Pracovníci s minimální kvalifikací na bakalářského úrovní (ISCED 6), 2018/2019

Zdroj: Eurydice.

Vysvětlivka:

Obrázek ukazuje, zda podle předpisů vydávaných na nejvyšší úrovni musí mít v zařízení vzdělávání a péče v raném dětství alespoň jeden z pracovníků na skupinu dětí alespoň bakalářský titul (ISCED 6) nebo vyšší kvalifikaci související se vzděláváním a péčí v raném dětství (nebo vzděláváním obecně). Pro více informací a konkrétní poznámky k jednotlivým zemím viz obr. C1 v úplném znění zprávy.

Další profesní rozvoj je povinný pro všechny pracovníky pouze v pěti vzdělávacích systémech (LU, RO, SI, UK (Skotsko) a RS).

Stanovení počátečních požadavků na kvalifikaci zaměstnanců, kteří pracují s dětmi, je pouze výchozím bodem při zajišťování kvalifikované pracovní síly. Zásadní význam má rovněž další profesní rozvoj, neboť zaměstnancům umožňuje aktualizovat svoje znalosti a dovednosti v průběhu celé kariéry.

Pouze ve čtvrtině vzdělávacích systémů je další profesní rozvoj závazný pro učitele/pečovatele (*core practitioner*), kteří pracují s mladšími dětmi, a to se stanovenou minimální dobou trvání během vymezeného období (viz obr. 5). O několik málo více, stále však méně než polovina vzdělávacích systémů vyžaduje další profesní rozvoj od učitelů/pečovatelů, kteří pracují se staršími dětmi. Závazný další profesní rozvoj (*mandatory CPD*) obvykle znamená, že pracovníkům je nabízena podpora, aby se mohli

⁽¹⁰⁾ Bakalářský titul (ISCED 6) je minimálním požadavkem v Bulharsku, Německu, Estonsku, Řecku, Chorvatsku, na Kypru, v Litvě, Slovinsku, Finsku, Bosně a Hercegovině, Černé Hoře a Norsku. Magisterský titul (ISCED 7) v Portugalsku a na Islandu. Ve Francii je to ISCED 6 v týmech, které pracují s mladšími dětmi, a ISCED 7 v týmech pracujících se staršími dětmi. V Itálii je to od školního roku 2019/2020 bakalářský titul pro všechny učitele/pečovatele.

⁽¹¹⁾ To je případ Belgie (všech tří společností), Španělska, Itálie, Lucemburska, Maďarska, Nizozemska, Polska, Spojeného království (Anglie, Walesu a Severního Irsku), Albánie, Švýcarska, Lichtenštejnska, Srbska, Severní Makedonie a Turecka.

⁽¹²⁾ Ve Švédsku musí mít pracovníci kvalifikaci na úrovni ISCED 6 nebo 7, aby mohli pracovat s šestiletými dětmi v předškolních třídách.

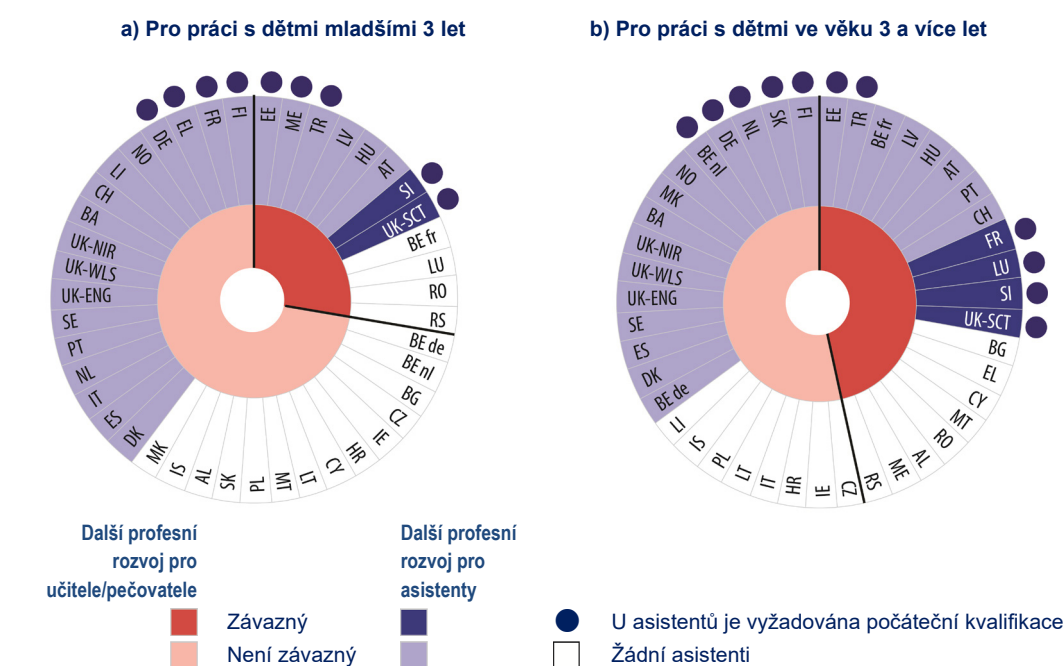
těchto aktivit účastnit, tj. další profesní rozvoj je například poskytován v pracovní době a ceny kurzů nebo cestovní náklady jsou propláceny. Ne vždy tomu tak je ve vzdělávacích systémech, kde je další profesní rozvoj pouze profesní povinností (*professional duty*) nebo je dobrovolný.

Pro asistenty je další profesní rozvoj závazný jen vzácně. Lucembursko, Slovinsko a Spojené království (Skotsko) jsou jediné vzdělávací systémy v Evropě, kde se musí dále profesně rozvíjet všichni asistenti. V Lucembursku asistenti v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství působí pouze v jednom ročníku (*éducation précoce*). Ve Slovinsku a Spojeném království (Skotsku) musí asistenti věnovat dalšímu profesnímu rozvoji stejnou dobu jako učitelé/pečovatelé. Ve Francii musí svoje znalosti a dovednosti aktualizovat pouze asistenti, kteří pracují se staršími dětmi.

V polovině vzdělávacích systémů, které zaměstnávají asistenty, není u tohoto typu pracovníků vyžadována počáteční kvalifikace vázaná na jejich profesi. Asistenti mají navíc jen zřídka povinnost účastnit se aktivit v oblasti dalšího profesního rozvoje. Značný podíl pracovníků, kteří se každodenně věnují činnostem s dětmi, proto nemá vůbec žádné formální vzdělání v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství.

Obr. 5: Další profesní rozvoj závazný pro všechny pracovníky a počáteční požadavky na kvalifikaci asistentů, 2018/2019

Ve většině zemí sdílí členové týmu, jehož součástí jsou asistenti, odpovědnost za skupinu dětí.

Vysvětlivka:

Učitel/pečovatel (core practitioner): osoba, která řídí činnost skupiny dětí ve třídě nebo herně a pracuje přímo s dětmi a jejich rodinami. **Asistent:** osoba, která každodenně pomáhá učitelům/pečovatelům se skupinou dětí nebo třídou. Ve zprávě jsou zahrnuti pouze asistenti považovaní za nezbytné členy týmu u všech skupin dětí. Asistenti zaměstnaní za účelem naplňování konkrétních potřeb dětí (například poskytování dodatečné podpory skupinám, v nichž jsou děti se speciálními potřebami) nebo s ohledem na místní okolnosti, nejsou zohledněni. **Závazný:** další profesní rozvoj je povinný a je stanovena minimální doba jeho trvání.

Tam, kde nejvyšší orgán vyžaduje minimální úroveň všeobecného vzdělání namísto minimální počáteční odborné kvalifikace, aby se osoba mohla stát asistentem v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství, není kvalifikace znázorněna.

Pro více informací a konkrétní poznámky k jednotlivým zemím viz obr. C2 a C7 v úplném znění zprávy.

Vzdělávací pokyny (kurikulum): stále častěji pokrývají celou fázi vzdělávání a péče v raném dětství

Třetina vzdělávacích systémů nestanoví vzdělávací pokyny (programy) pro děti mladší 3 let.

Stále častěji je uznáváno, že vzdělávání a péče v raném dětství vytváří základy pro učení v průběhu celého života. V reakci na to vydávají nejvyšší orgány všech evropských zemí oficiální pokyny (programy), aby tak zajistily, že zařízení budou mít cílenou vzdělávací složku. Obsah těchto programů se může lišit, obecně však zahrnují vývojové cíle a cíle učení a činnosti odpovídající věku, někdy v podobě standardního obsahu vzdělávání. Jejich účelem je pomoci zařízením zlepšovat kvalitu péče a učení a zajistit vysoké standardy napříč všemi službami vzdělávání a péče v raném dětství. Přibližně v jedné třetině všech evropských zemí⁽¹³⁾ se nicméně vzdělávací pokyny (programy) vztahují pouze na zařízení pro děti od 3 let (viz obr. 6). V těchto zemích přetrvává rozdělení mezi zařízeními zaměřenými na poskytování „péče o děti“ a na „preprimární vzdělávání“.

To, zda existují vzdělávací pokyny (programy) vydávané na nejvyšší úrovni, či nikoliv, je do velké míry dáno typem odpovědného řídicího orgánu. Téměř ve všech zemích, kde za celou fázi vzdělávání a péče v raném dětství odpovídá jeden orgán, jsou obsah či cíle vzdělávání stanoveny pro celé věkové rozmezí⁽¹⁴⁾. Naproti tomu, pokud jsou orgány dva, vzdělávací pokyny (programy) pro zařízení určená dětem mladším 3 let obvykle chybí. Tam, kde existují, bývají zpracovány v samostatných dokumentech pro mladší a pro starší děti a vydávají je různé orgány⁽¹⁵⁾. V takovýchto případech je zásadní zajistit, aby byl v obou fázích vzdělávání a péče v raném dětství uplatňován koordinovaný přístup.

Několik zemí v nedávné době zavedlo vzdělávací pokyny (programy) pro děti mladší 3 let.

Systémy vzdělávání a péče v raném dětství řízené dvěma orgány začleňují čím dál častěji do vzdělávání a péče prvky učení už od nejnižšího věku. Od prvního vydání zprávy věnované klíčovým údajům o vzdělávání a péči v raném dětství (2012/2013) byly vzdělávací pokyny (programy) pro zařízení pro mladší děti zavedeny v Belgii (Vlámském společenství), Francii, Lucembursku a Lichtenštejnsku. Itálie a Portugalsko pak plánují zavést takovéto pokyny (programy) v blízké budoucnosti.

Vzdělávací pokyny (programy), pokud existují, stanoví soubor oblastí učení a rozvoje dětí, na které by se měly každodenní činnosti zaměřovat. Oblasti učení, které se uplatňují v celé fázi vzdělávání a péče v raném dětství a na které kladou důraz (téměř) všechny země, jsou: emocionální, osobnostní a sociální vývoj; fyzický vývoj; výtvarné dovednosti; jazykové a komunikační dovednosti; porozumění okolnímu světu; dovednosti spolupráce; výchova ke zdraví. Další oblasti učení bývají uváděny méně často a zaměřují se spíše na starší děti. Jde například o rané učení cizích jazyků nebo digitální vzdělávání.

Často je kladen důraz na učení hrou.

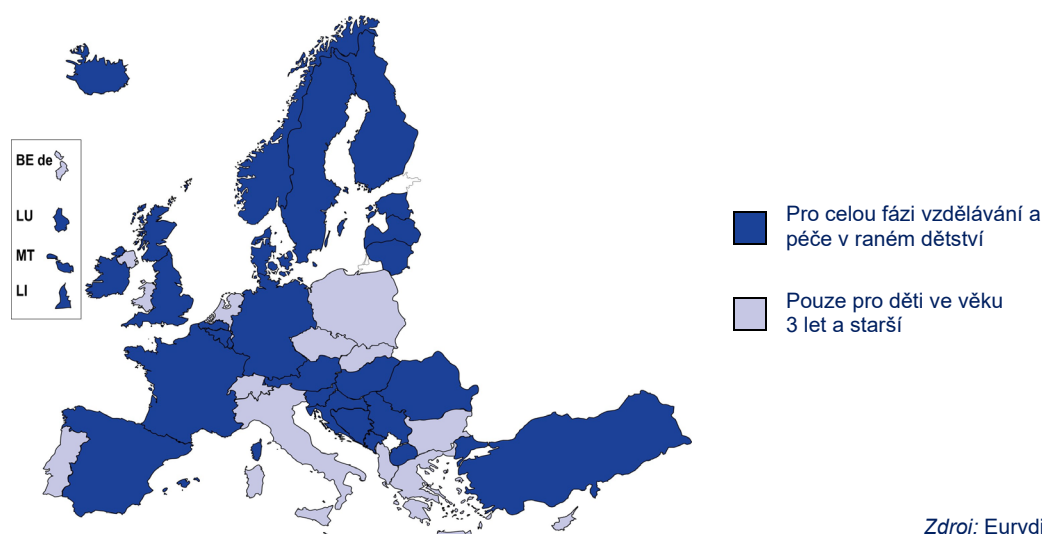
Většina zemí, které mají vzdělávací pokyny (programy) vydávané na nejvyšší úrovni, stanoví doporučení k pedagogickým přístupům a metodám hodnocení. Doporučované pedagogické přístupy dávají značný prostor učení hrou a často zdůrazňují klíčovou úlohu dospělých při podpoře přemýšlení dětí během hry. Ve většině zemí je akcentována potřeba nalézt rovnováhu mezi řízenými a spontánními činnostmi (činnosti iniciované dospělými a činnosti iniciované dětmi), zatímco na zapojení rodičů do učení dětí se důraz klade méně často. Všechny země, které mají pokyny pro hodnocení, uvádějí pozorování dětí a většina z nich také explicitně vedení písemných záznamů o výsledcích těchto pozorování. Pokud podrobněji určují formu, jakou by pozorování měla mít, upřednostňují země obvykle spíše průběžné pozorování než pravidelná krátká pozorování. Méně často se doporučují portfolia a sebehodnocení.

⁽¹³⁾ Belgie (Německy mluvící společenství), Bulharsko, Česko, Řecko, Itálie, Kypr, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Slovensko, Spojené království (Wales a Severní Irsko), Albánie a Švýcarsko.

⁽¹⁴⁾ Dánsko, Německo, Estonsko, Irsko, Španělsko, Chorvatsko, Lotyšsko, Litva, Lucembursko, Malta, Rakousko, Rumunsko, Slovinsko, Finsko, Švédsko, Spojené království (Anglie a Skotsko), Bosna a Hercegovina, Island, Černá Hora, Severní Makedonie, Norsko a Srbsko.

⁽¹⁵⁾ Belgie (Francouzské a Vlámské společenství), Francie, Maďarsko, Lichtenštejnsko a Turecko.

Obr. 6: Vzdělávací pokyny (programy) vydávané na nejvyšší úrovni, 2018/2019

Vysvětlivka:

Obrázek znázorňuje pravidla pro vzdělávání a péči v zařízeních. Pro více informací a konkrétní poznámky k jednotlivým zemím viz obr. D1a v úplném znění zprávy. Pro informace o péči v domácnosti poskytovatele viz obr. D1c v úplném znění zprávy.

Míra, do jaké jsou systém a přístupy v oblasti vzdělávání a péče v raném dětství v Evropě integrované

Evropské země by bylo možné rozmístit na škále od integrovaných po oddělené systémy podle čtyř kritérií odpovídajících již zmíněným dimenzím kvality: zařízení (společná, nebo oddělená), orgány (jeden, nebo dva), vysoce kvalifikovaní pracovníci v celé fázi vzdělávání a péče v raném dětství (minimální úroveň ISCED 6) a vzdělávací pokyny (programy) platné pro všechna zařízení. Obr. 7 znázorňuje stupeň jednotnosti systému a přístupů od integrovaného (tmavě zelená) po oddělený (červená).

Integrovaný (tmavě zelená): Koordinovaný a sladěný přístup pro celou fázi vzdělávání a péče v raném dětství. To je případ Chorvatska, Litvy, Slovinska, Finska, Bosny a Hercegoviny, Islandu, Černé Hory a Norska. V těchto zemích děti docházejí do jednoho společného zařízení až do zahájení primárního vzdělávání⁽¹⁶⁾. Ministerstvo školství odpovídá za stanovení pravidel a předpisů pro celou fázi vzdělávání a péče v raném dětství. Obsah vzdělávání (kurikulum), vzdělávací program či pokyny se používají od útlého věku a v celé fázi vzdělávání a péče v raném dětství musí být učitelé/pečovatelé vysoce kvalifikovaní.

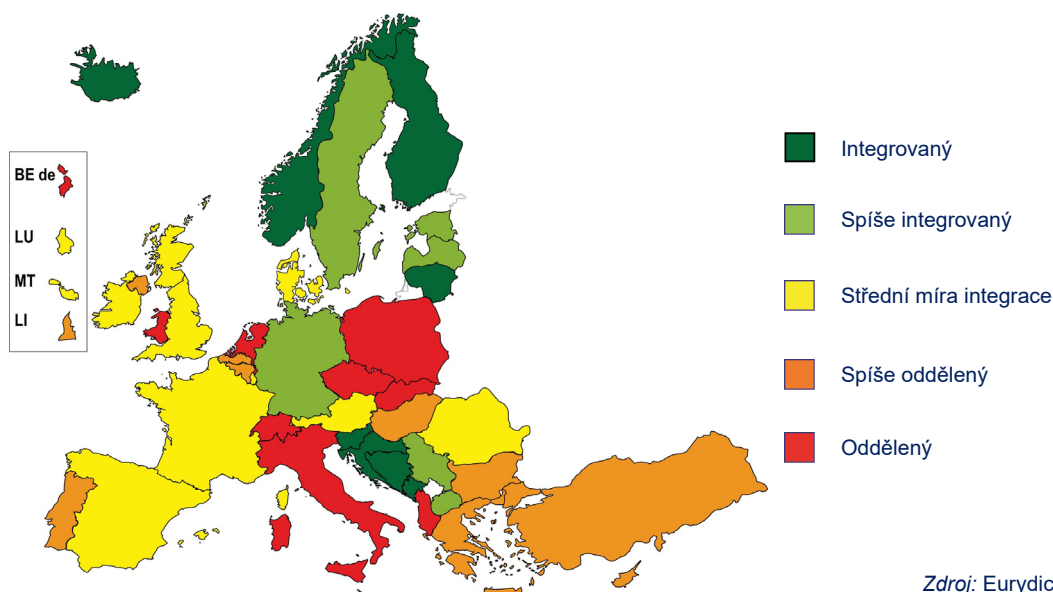
Spíše integrovaný (světle zelená): Většina, popřípadě všechny děti docházejí do společných zařízení. Vzdělávání a péče v raném dětství spadá do působnosti jednoho ministerstva a vzdělávací pokyny (programy) jsou k dispozici pro celé období. Pokud jde o stupeň integrace zařízení a požadavků na kvalifikaci, má tato kategorie dvě podskupiny:

- země, kde všechny děti docházejí do jednoho zařízení, na nejvyšší úrovni však neexistuje požadavek na vysokou kvalifikaci pracovníků v celé fázi vzdělávání a péče v raném dětství (Lotyšsko, Švédsko, Severní Makedonie a Srbsko).
- země, kde některé děti přecházejí ze zařízení pro mladší děti do zařízení pro děti starší (systém smíšených zařízení), ale učitelé/pečovatelé v celé fázi vzdělávání a péče v raném dětství jsou vysoce kvalifikovaní (Německo a Estonsko).

⁽¹⁶⁾ V Litvě, Finsku a Bosně a Hercegovině mohou některé děti na poslední rok vzdělávání a péče v raném dětství přejít na stejné místo, kde probíhá primární vzdělávání (předškolní třída).

Děti napříč Evropou se setkávají s velmi různorodým prostředím vzdělávání a péče v raném dětství, což vede k různým zkušenostem.

Obr. 7: Stupeň integrace systému vzdělávání a péče v raném dětství, 2018/2019

Zdroj: Eurydice.

Vysvětlivka:

Obrázek znázorňuje míru integrace podle toho, zda má systém vzdělávání a péče v raném dětství společná zařízení, jeden orgán a vysoce kvalifikované pracovníky (na úrovni ISCED 6) pro celé období a zda se vzdělávací pokyny (programy) vztahují na zařízení pro mladší i starší věkové skupiny. Podrobné rozdělení kritérií je k dispozici v příloze A v úplném znění zprávy. Tmavě zelená = splněna všechna čtyři kritéria, červená = není splněno žádné z kritérií.

Střední míra integrace (žlutá): Za celou fázi vzdělávání a péče v raném dětství odpovídá jedno ministerstvo a vzdělávací pokyny (programy) platí pro celé toto období. Některé nebo všechny děti však musí měnit zařízení a učitelé/pečovatelé s vysokou kvalifikací (na úrovni ISCED 6) nejsou přítomni po celé období. Francie představuje výjimku. Byla zařazena do této kategorie, přestože v celé fázi vzdělávání a péče v raném dětství působí vysoce kvalifikovaní učitelé/pečovatelé, a to proto, že služby pro mladší a pro starší děti řídí různá ministerstva.

Spíše oddělený (oranžová): V těchto zemích musí všechny děti, které zahájí vzdělávání a péči v nízkém věku, přejít ze zařízení zaměřeného na péči do preprimárního zařízení. Pouze jedno z kritérií je platné pro celé období. V Belgii (Francouzském a Vlámském společenství), Maďarsku, Lichtenštejnsku a Turecku jsou sice vzdělávací pokyny (programy) k dispozici pro celou fázi vzdělávání a péče v raném dětství, vydávají je však různé orgány zvláště pro děti mladší a pro děti starší 3 let a učitelé/pečovatelé pracující s mladšími dětmi nemusí být vysoce kvalifikovaní. Naproti tomu v Bulharsku, Řecku, na Kypru a v Portugalsku nejsou vzdělávací programy k dispozici pro zařízení pro mladší děti, ale učitelé/pečovatelé v celé fázi vzdělávání a péče v raném dětství musí být vysoce kvalifikovaní.

Oddělený (červená): Charakteristický předěl mezi péčí o děti a předškolním vzděláváním je patrný ve všech oblastech: oddělená zařízení, různá ministerstva odpovědná za zařízení pro mladší a pro starší děti, vyšší požadavky na kvalifikaci učitelů v předškolním vzdělávání než pečovatелů v zařízeních pečujících o mladší děti (nebo nižší požadavky v obou fázích) a žádné vzdělávací pokyny (programy) pro mladší děti. Do této kategorie spadá Belgie (Německy mluvící společenství), Česko, Itálie, Nizozemsko, Polsko, Slovensko, Spojené království (Wales), Albánie a Švýcarsko. Itálie služby vzdělávání a péče v raném dětství v zařízeních pro děti mladší a starší 3 let v současnosti integruje. Požadavky na kvalifikaci pracovníků pro celou fázi vzdělávání a péče v raném dětství budou sladěny od roku 2019/2020.

Tato analýza stupně integrace vzdělávání a péče v raném dětství naznačuje, že prostředí vzdělávání a péče jsou pro děti v Evropě velmi různorodá, což vede k různým raným vzdělávacím zkušenostem. Pouze pro děti v severských, pobaltských a balkánských zemích funguje částečně nebo plně integrovaný systém vzdělávání a péče v raném dětství, v němž děti docházejí do jednoho zařízení řízeného jedním ministerstvem a v němž vysoce kvalifikovaní pracovníci podněcují jejich učení a vývoj od nejútlejšího věku. Ve většině ostatních evropských zemí se děti musí vyrovnat se změnami, když ve věku kolem 3 let přestupují ze zařízení pečovatelského typu do preprimárních škol, zaměřených na vzdělávání, a kvalita poskytovaného vzdělávání a péče v raném dětství je zde proměnlivá. Tradiční hranice mezi péčí o děti a preprimárním vzděláváním se nicméně stírají, neboť řada zemí zavádí vzdělávací pokyny (programy) i pro mladší děti. Řízení vzdělávání a péče v raném dětství je navíc stále častěji integrováno v působnosti jednoho ministerstva nebo nejvyššího orgánu. Naproti tomu struktura zařízení a kvalifikace pracovníků se v posledních letech v Evropě příliš nezměnily.

Dostupnost a kvalita se zdají být poměrně dobře sladěné. Většina zemí, které poskytují záruku místa už od útlého věku, má částečně či plně integrovaný systém z hlediska čtyř klíčových dimenzí kvality: organizace systému vzdělávání a péče v raném dětství, řízení, požadavky na kvalifikaci pracovníků a obsah vzdělávání⁽¹⁷⁾. Naproti tomu oddělené systémy poskytují záruku místa teprve ve fázi, kdy se vzdělávání a péče v raném dětství stává součástí vzdělávacího systému (kolem 3. roku věku nebo ještě později).

Je nicméně důležité mít na paměti, že ne všechny integrované systémy vzdělávání a péče v raném dětství zaručují brzký přístup ke vzdělávání a péči. Některým z nich se stále nedaří zaručit přístup pro všechny děti a mají nízkou míru účasti⁽¹⁸⁾.

Děti ve většině zemí střední a jižní Evropy se musí vyrovnat se změnami, když ve věku kolem 3 let přestupují ze zařízení pečovatelského typu do preprimárních škol, zaměřených na vzdělávání.

⁽¹⁷⁾ Dánsko, Německo, Estonsko, Lotyšsko, Slovinsko, Finsko, Švédsko a Norsko. Ne všechny integrované systémy vzdělávání a péče v raném dětství však záruku místa poskytují.

⁽¹⁸⁾ Míra účasti na vzdělávání a péči v raném dětství u dětí mladších 3 let odpovídá přibližně 20 % nebo i méně v Chorvatsku, Litvě, Severní Makedonii a Srbsku. Pro Bosnu a Hercegovinu ani Černou Horu nejsou údaje Eurostatu k dispozici.

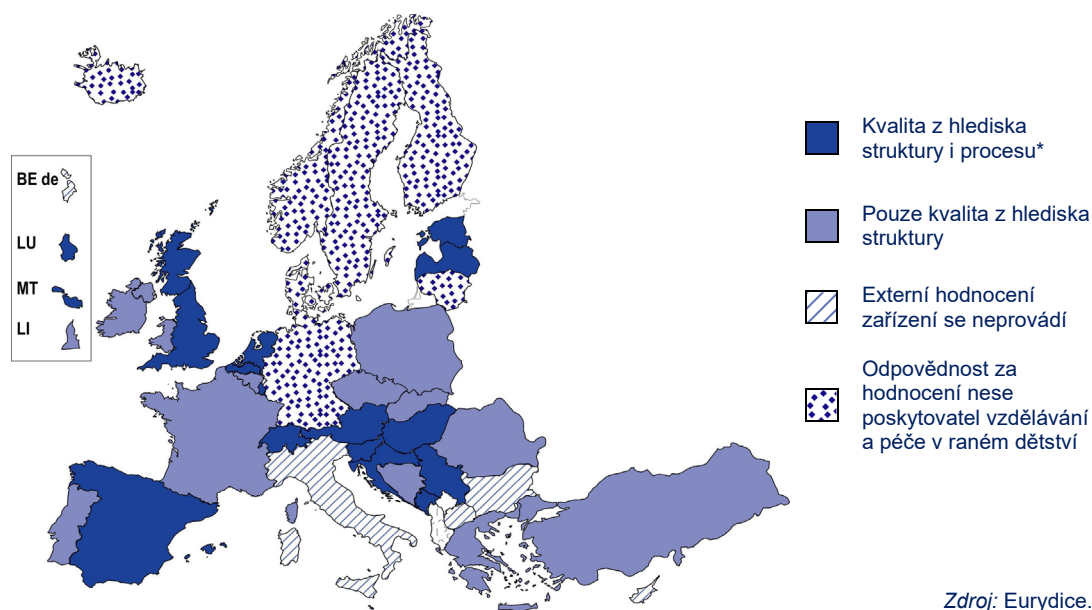
HODNOCENÍ ZAŘÍZENÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PÉČE V RANÉM DĚTSTVÍ: CESTA, JAK ZAJISTIT KVALITU

Jedním ze způsobů, jimiž se nejvyšší orgány snaží zlepšit kvalitu vzdělávání a péče v raném dětství, je hodnocení jednotlivých zařízení. Hodnocení může zahrnovat mnoho aspektů vzdělávání a péče v raném dětství, nicméně dvěma hlavními rovinami kvality, které se v této oblasti často zdůrazňují, jsou kvalita z hlediska struktury a kvalita z hlediska procesu (Evropská komise, 2014; Slot a kol., 2015).

Kvalita z hlediska struktury i procesu se vyhodnocuje pouze v menšině evropských zemí.

- **Kvalita z hlediska struktury** se vztahuje ke kontrole toho, zda zařízení dodržují rámcové podmínky pro vzdělávání a péči v raném dětství v oblastech, jako jsou zdraví a bezpečnost, kvalifikace pracovníků nebo velikost skupin dětí. Kvalita struktury může také zahrnovat kontrolu, zda pedagogický plán odpovídá normám stanoveným ve vzdělávacích programech vydávaných na nejvyšší úrovni.
- **Kvalitou z hlediska procesu** se rozumí to, jak dobře zařízení podporuje proces učení. Hlavními hodnocenými oblastmi jsou: způsob realizace kurikula (kvalita a různorodost činností), kvalita interakcí a vztahy mezi pracovníky a dětmi, tedy jak pracovníci podněcují vývoj dětí, a jak dobře probíhá interakce mezi dětmi.

Obr. 8: Hlavní zaměření externího hodnocení zařízení vzdělávání a péče pro děti mladší 3 let, 2018/2019

Vysvětlivka:

Pro více informací a konkrétní poznámky k jednotlivým zemím viz obr. E1a v úplném znění zprávy.

* Kvalita z hlediska struktury se vztahuje ke kontrole toho, zda zařízení dodržují rámcové podmínky pro vzdělávání a péči v raném dětství v oblastech, jako jsou zdraví a bezpečnost, kvalifikace pracovníků či velikost skupin dětí. Kvalitou z hlediska procesu se rozumí to, jak dobře zařízení podporuje proces učení. (pozn. čes. red.)

Externí hodnocení zařízení vzdělávání a péče pro starší děti se často zabývá kvalitou struktury i procesu. Naproti tomu pouze třetina evropských vzdělávacích systémů má zavedeny systémy hodnocení zařízení pro mladší děti, které ověřují nejen, zda vyhovují normám, ale také zda podporují proces učení (viz obr. 8). Téměř polovina zemí pro zařízení určená dětem mladším 3 let buď nepřijala žádná ustanovení ohledně externího hodnocení, nebo jejich kvalitu hodnotí pouze z hlediska struktury.

V Německu, Litvě a severských zemích mají povinnost hodnotit kvalitu služeb vzdělávání a péče v raném dětství jejich poskytovatelé. Tito poskytovatelé (místní orgány / obce, nevládní organizace nebo jiné soukromé subjekty) mají ve výběru uplatňovaných přístupů značnou volnost.

Rozdíly v rozsahu externího hodnocení zařízení vzdělávání a péče v raném dětství také často souvisejí s typem orgánu, který za toto externí hodnocení zařízení nese odpovědnost. Pokud externí hodnocení těchto zařízení provádí školský inspekční orgán nebo jiné pracoviště ministerstva odpovědné za hodnocení na vyšších vzdělávacích úrovních (například na úrovni primárního vzdělávání), obvykle věnuje pozornost tomu, jak dobře dané zařízení podporuje proces učení (kvalita z hlediska procesu). Pokud však externí hodnocení zajišťují orgány veřejné správy, které mají na starost oblast rodiny, sociálních věcí či mládeže a které neodpovídají za hodnocení škol vyšších vzdělávacích úrovní, zaměřují se častěji na dodržování norem a na standardy (kvalita z hlediska struktury).

Hodnocení zařízení vzdělávání a péče v raném dětství umožňuje vzít v potaz pohled dětí. Shromažďování názorů dětí na jejich každodenní činnost nebo na jejich interakce s vrstevníky a zaměstnanci představuje účinný způsob, jak zajistit, aby zájmy dětí byly jádrem procesu hodnocení a zdokonalování. Doporučení Rady o vysoce kvalitních systémech předškolního vzdělávání a péče ⁽¹⁹⁾ zdůrazňuje, že je důležité, aby děti dostaly příležitost podílet se na procesu hodnocení. Participativní postupy hodnocení, které dávají dětem možnost být slyšet, v současnosti v celé Evropě uplatňuje pouze 12 zemí. Jen málo vzdělávacích systémů však stanoví, že během tohoto procesu se musí brát v úvahu názory mladších i starších dětí ⁽²⁰⁾.

Názory dětí se při hodnocení zohledňují jen málokdy.

⁽¹⁹⁾ Úřední věstník C 189, 5. 6. 2019, s. 4–14.

⁽²⁰⁾ Dánsko, Španělsko (dvě autonomní společnosti: Cataluňa a Comunidad Valenciana), Finsko, Švédsko, Spojené království (Skotsko), Island a Norsko.

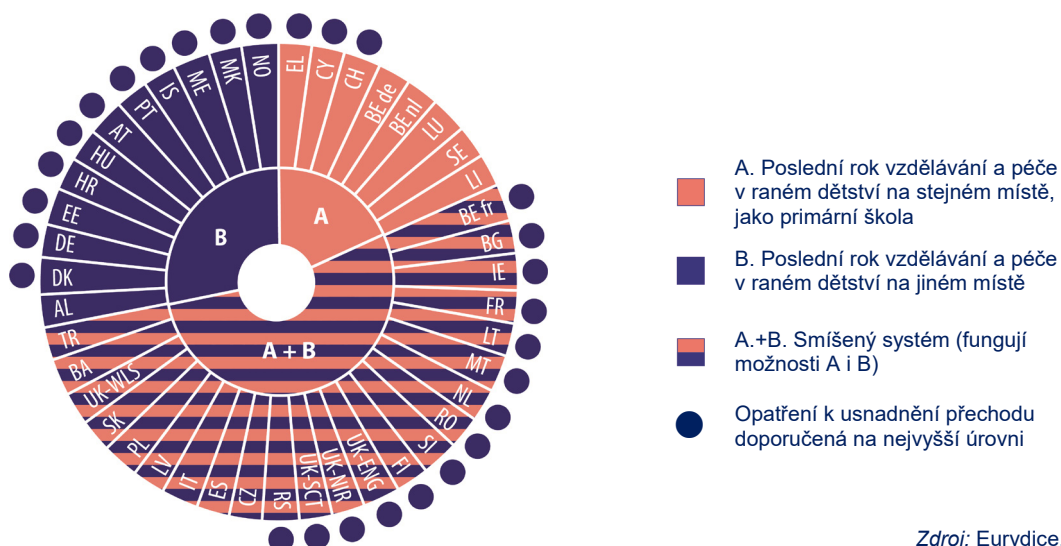
PODPORA PŘECHODU NA ÚROVEŇ PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Primární vzdělávání začíná pro většinu dětí v Evropě ve věku kolem 6 let.

Přestože vývoj směřuje k integraci a kontinuitě celé fáze vzdělávání a péče v raném dětství, závěr tohoto období znamená pro děti významné změny. Ve většině evropských zemí přecházejí k primárnímu vzdělávání ve věku kolem 6 let, může to však být už ve 4 nebo až v 7 letech. Během tohoto přechodového období se děti i rodiče mohou potýkat s obtížemi, které jsou způsobeny odlišností nového prostředí. Primární školy mají často jiné vzdělávací přístupy, pravidla, denní rozvrh a očekávání. Děti také musí navázat nové vztahy s pracovníky a vrstevníky (Balduzzi a kol., 2019). Je proto důležité děti a rodiče na tento přestup připravit a zmírnit tak případné obtíže, které by se mohly objevit.

Docházka do zařízení na stejném místě, jako je primární škola, během posledního roku vzdělávání a péče v raném dětství nejen zajistí, že se děti obeznámí s fyzickým a sociálním prostředím, ale také nabízí příležitosti ke spolupráci mezi pracovníky zařízení vzdělávání a péče v raném dětství a školy. V osmi vzdělávacích systémech navštěvují zařízení na stejném místě, kde se nachází primární škola, všechny děti v posledním roce vzdělávání a péče v raném dětství (viz obr. 9). Ve většině vzdělávacích systémů se nejméně jeden rok před zahájením primárního vzdělávání do místa, kde se nachází primární škola, přesouvají některé děti.

Obr. 9: Opatření vydávaná na nejvyšší úrovni, jejichž cílem je usnadnit přechod dětí na primárnímu úroveň vzdělávání, a místo, kde probíhá poslední rok vzdělávání a péče v raném dětství, 2018/2019

Zdroj: Eurydice.

Vysvětlivka:

Obrázek nezohledňuje skupiny vzdělávání a péče v raném dětství organizované na primárních školách v méně obydlených oblastech. Pro více informací a konkrétní poznámky k jednotlivým zemím viz obr. D9 a D10 v úplném znění zprávy.

Ať už děti mění fyzické prostředí, nebo nikoli, na úrovni zařízení vzdělávání a péče v raném dětství lze provést celou škálu opatření s cílem zajistit kontinuitu a spolupráci s primární školou a podpořit tak bezproblémový přechod. Dvě třetiny vzdělávacích systémů doporučují zařízením či místním orgánům zavést postupy, které přechod usnadní. Tato opatření se týkají dětí, pracovníků i rodičů. Pomoci dětem seznámit se s novým prostředím lze prostřednictvím uspořádání návštěvy v primární škole nebo prostřednictvím společných projektů, do nichž se zapojí děti ze zařízení vzdělávání a péče v raném dětství i z primární školy. Mezi doporučované postupy v oblasti spolupráce mezi pracovníky zařízení vzdělávání a péče v raném dětství a primární školy s cílem usnadnit přechod patří rovněž předávání informací o výsledcích dítěte, vzájemné seznámení s prostředím, koordinace činností dalšího profesního rozvoje nebo spolupráce při vypracovávání kurikula pro obě vzdělávací úrovně. Často se doporučují setkání s rodiči, aby se obeznámili s novým prostředím a získali informace o tom, jak škola funguje.

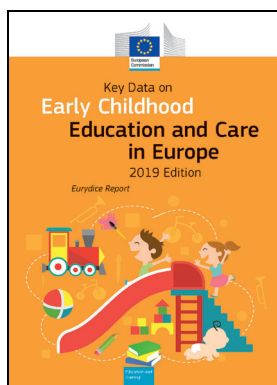
Opatření a iniciativy realizované v zařízeních vzdělávání a péče v raném dětství nemusí k zajištění bezproblémového přechodu k primárnímu vzdělávání vždy stačit. Primární škola proto hraje v podpoře tohoto procesu zásadní roli. Někteří odborníci a tvůrci politik prosazují změnu paradigmatu: místo toho, abychom děti připravovali na školu, bychom měli školy připravovat na děti (OECD, 2017). Řada evropských zemí však uplatňuje politiku založenou na myšlence, že dítě musí dosáhnout určité úrovně emocionálního, sociálního, kognitivního a fyzického vývoje, aby bylo připraveno zahájit primární vzdělávání. Školní zralost je vstupním kritériem pro primární vzdělávání v jedné třetině vzdělávacích systémů ⁽²¹⁾, převážně ve střední Evropě a v balkánských zemích. V těchto vzdělávacích systémech pracovníci zařízení vzdělávání a péče v raném dětství nebo primární školy nesou odpovědnost za rozhodnutí o tom, zda je dítě dostatečně zralé na to, aby zvládlo další krok. Rozhodnutí je často učiněno na základě posouzení a/nebo pozorování vývoje dítěte, někdy po konzultaci se specializovanými odborníky. V ostatních zemích je koncept školní zralosti méně důležitý nebo zcela bezvýznamný, jelikož jedinou podmínkou pro připuštění k primárnímu vzdělávání je dosažení oficiální věkové hranice.

Třetina evropských vzdělávacích systémů nestanoví pokyny, jak usnadnit přechod od vzdělávání a péče v raném dětství k primárnímu vzdělávání.

Ve třetině evropských zemí musí dítě dosáhnout určité úrovně emocionálního, sociálního, kognitivního a fyzického vývoje, aby mohlo zahájit primární vzdělávání.

⁽²¹⁾ Belgie (Německy mluvící a Vlámské společenství), Německo, Estonsko, Chorvatsko, Maďarsko, Nizozemsko, Lucembursko, Rakousko, Slovensko, Bosna a Hercegovina, Lichtenštejnsko, Černá Hora a Srbsko.

DALŠÍ INFORMACE EURYDICE O VZDĚLÁVÁNÍ A PÉČI V RANÉM DĚTSTVÍ

Toto shrnutí poukazuje na některá hlavní zjištění, která jsou obsažena ve zprávě Eurydice *Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition (Klíčové údaje o předškolním vzdělávání a péči v Evropě – vydání z roku 2019, pouze anglicky)*. Úplné znění zprávy obsahuje mnoho dalších podrobných srovnávacích analýz a rovněž informační přehledy s klíčovými informacemi o jednotlivých zemích. PDF verze je dostupná online na:

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/key-data-early-childhood-education-and-care-europe-%E2%80%93-2019-edition_en

Údaje o šesti klíčových prvcích systémů vzdělávání a péče v raném dětství za jednotlivé roky od školního roku 2014/2015 jsou dostupné díky projektu Eurydice *Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems in Europe (Strukturální ukazatele pro sledování systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě, pouze v angličtině)*. Veškerá data jsou dostupná online na:

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/structural-indicators-monitoring-education-and-training-systems-europe---2018_en

Podrobnější informace o jednotlivých zemích jsou k dispozici na webových stránkách Eurydice v popisech národních vzdělávacích systémů:

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/national-description_en

ZDROJE

- Balduzzi, L. et al., 2019. *Literature Review on Transitions across Early Childhood and Compulsory School Settings in Europe*. [pdf] Dostupné z: http://start.pei.si/wp-content/uploads/sites/11/2017/01/01_LITERATURE-REVIEW.pdf. [cit. 2019-05-16].
- European Commission, 2014. *Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care*. Report of the Working Group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission. [pdf]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/assets/eac/education/policy/strategic-framework/archive/documents/ecec-quality-framework_en.pdf [cit. 2018-01-15].
- European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat, 2014. *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe. 2014 Edition*. Eurydice and Eurostat Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [pdf]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/key-data-early-childhood-education-and-care-europe-%E2%80%93-2014-edition_en.
- IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement), 2016. *Early Childhood Policies and Systems in Eight Countries Findings from IEA's Early Childhood Education Study*. [pdf]. Dostupné z: https://www.iea.nl/fileadmin/user_upload/Publications/Electronic_versions/ECES_policies_and_systems-report.pdf [cit. 2019-05-10].
- Kaga, Y., Bennett, J., Moss, P., 2010. *Caring and learning together: A cross-national study on the integration of early childhood care and education within education*. Paris: UNESCO.
- OECD, 2017. *Starting Strong V: Transitions from Early Childhood Education and Care to Primary Education*. [online]. Paris: OECD Publishing. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264276253-en> [cit. 2018-06-29].
- Slot, P., Leseman, P., Verhagen, J., Mulder, H., 2015. Associations between structural quality aspects and process quality in Dutch early childhood education and care settings. *Early Childhood Research Quarterly*, 33: 4, str. 64–76.

Úkolem sítě Eurydice je poznávat a objasňovat organizaci a fungování různých evropských vzdělávacích systémů. Tato síť popisuje národní vzdělávací systémy a zpracovává tematické srovnávací studie i další ukazatele a statistiky. Všechny publikace Eurydice jsou zdarma dostupné na internetových stránkách nebo na vyžádání v tištěné podobě. Cílem Eurydice je prostřednictvím své práce zlepšovat porozumění, spolupráci, důvěru a mobilitu na evropské i mezinárodní úrovni. Síť Eurydice se skládá z národních oddělení sídlících v jednotlivých evropských zemích. Její aktivity koordinuje Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast. Více informací lze nalézt na adrese <http://ec.europa.eu/eurydice>.

